

je: kaka tišina vseokrog, blagodejna tišina, kako lep je gozd ob šumenju zamolke reke in dežja. Sebe ni čutil.

Vmes je govoril Vrezec.

«Vse to ni niti hudo. Kupi si zapisnik in piši notri imena zvezd, ki so sijale v tvoje dni in noči. Mimogrede. Vse je mimogrede. Človek pa gre naprej, venomer gre naprej. Vedno bolj mogočen, vedno bolj sijoč. Ampak kaj ti je vendar?»

Bohorič ga ni poslušal. Praznota, ki ga je za trenutek omrtvila, mu je zbudila čuvstvo neke čudne sproščenosti.

Nato sta se vračala proti domu brez besed. Samo Vrezec je polglasno požvižgaval napeve iz starih operet.

«Ti si moj prijatelj», mu je slednjič odgovoril Bohorič tako trpko resno in iz srca, da je še Vrezca presunilo. In nato se je spet skril v molčanje. (Dalje prih.)

DVE SLIKI VSAKDANJE POVESTI

MILENA MOHORIČEVA

Sedla je za klavir na odru, srce ji je vztrepetalo od bolestone. Sopočnih slutenj lepote. Pogreznila se je v mehke, burne in bežeče linije tonov. Pozabila je vse; le eno je vedela: da se dviga k Bogu, da se bliža njegovim daljnim, tajnim domovanjem, plava v nepopisne pokrajine lepote in sreče. Ko je minulo vse, se je vzdramila. Nekaj dolgočasnih obrazov je dvignilo roke in zaploskalo.

Ponoči se ji je zdelo, da sedi v veliki, dolgi dvorani za slavnostno okrašeno mizo. (Kakor se je vršilo v resnici.) Kar se dvigne velik mož, vzame v roko kozarec in govori napitnico. Čisto natanko je videla njegovo veliko plešo, žarki luči so se odbijali na njej, in zdelo se ji je, da je podobna veliki skali, na katero je pravkar padel dež in bi človek preko nje mogel kdaj pasti. Njegova suknja je bila črna, slavnostna, njegov obraz velik. Postajal je večji in večji, grozeče se ji je bližal, se prijazno zarežal:

«Veste, za javnost, za javnost moramo govoriti slavnostno in vzvišeno. Ali, draga moja, mene osebno, resnično in iz srca dolgočasi taka glasba. Človek ne najde pri njej ničesar, kar bi mu ogrelo srce in telo. Veste, take poskočne —»

Ali vendar, stal je tam in govoril slavnostno napitnico. Kaj je bilo to? Komaj se je dobro zavedela, so dvignili čaše vsi, zopet sedli, in že je vstal drug človek. Imel je skrbno počesane lase, bili so redki, kot bi bili položeni drug poleg drugega. Ovratnik se mu je trdo oklepval vratu, glava je bila kakor okovana, težko in dostojanstveno jo je obračal. Govoril je o velikanskem pomenu umetnikov za

narod, ki so njegovo oko, ki izraža dušo ljudstva, ki je jasno in neskaljeno. Nenadoma je zrastel, rasel silno, približal se ji. Bila je majhna in zasmehovana, revna poleg njega.

«Ti, goska neumna, nikar si ne misli, da bi to tudi zate veljalo. Pravim to radi prijetnega zvoka besedi in ker sem na splošno dober govornik. Razumeš?»

Stal je ob mizi slok in visok, nepremično zrl k njej, se prijazno naklonil in dejal ob navdušenju vseh navzočih:

«Napivam Vam ponovno, velika naša umetnica, pozivam Vas in Vas bodrim k nadaljnjemu delu v čast in slavo naše domovine.»

Komaj so šle te čudne stvari mimo nje, že se je dvignil mož srednje postave, bistrih sokoljih oči, ostrega nosu in ustnic, ki so se vedno držale nekam spačeno.

«Hm, prijateljica, čestitam ti. Dobojevala si, pri čemer smo mi pred leti omahnili. Sicer bodo leta izbrisala tvoje veselje. Ne upaj preveč, iz srca bo malo ljudi poslušalo tvojo glasbo.»

Zavladalo je splošno ogorčenje. Ta pritepenec se je drznil.

«Spravi se k Zelenemu kuščarju, nadloga, sedi za svojo škatlo in razbijaj, kakor se spodobi.»

Znanec komponist ga je potisnil skozi vrata. Smatral je za svojo dolžnost spregovoriti in je slovesno zakašljajal k besedam o potrebi gojitve instrumentalne glasbe. Skladatelji hrepene po ljudeh, ki bi se ji posvetili. Nekoliko je pomežiknil, priskakljal do nje, čisto majhen je bil.

«Prekrvavo nikar ne jemlji naših besedi, dekle. Saj končno vendar nihče bogve česa ne napiše. Adijo!»

Tedaj pa je posvetil nanjo žarek jutranjega solnca in jo rešil čudnih sanj. Vplivale so na njeno razpoloženje mnogo dni in, ko jo je prijatelj nekoč našel samo in obupano, se jih je spomnila in mu govorila o njih.

✱

Sešla sta se pred kavarno.

«Kam, Janez? Nekako nesigurno stopaš. Nisi bil pri uri?»

«Ne dovoljujem nikomur, da bi nadziral moja pota.»

«Po vinu dišiš.»

«Misliš, da sem tako slab šolar kakor ste ve, izgube človeškega rodu, ki ne delate drugega ko da sedite za svojimi klavirji ali pa drgnete po violinah — no, in France, seveda, kriči vsaj pol dneva. Pri moji veri, boljša je mačja muzika od vaše.»

«Janez, kaj moremo mi zato, če bi bilo vse to res.»

«Ana, čuj me, ne zameri. Ves teden sem študiral, skoro dihati si nisem upal, ko pa sem prišel k njemu, sem bil brez vsake moči. Stari Otavnik je godrnjal nad menoj, me pošteno ozmerjal. Zdi se mi, čim

bolj študiram, bolj mi odpoveduje znanje. Vsaka ura mi prinaša bolj grenko nezaupanje. Čemu bi naj hodil še k njemu? Opravim itak ničesar ne.»

«Vsem se nam godi tako. Tone je pravil, da je ves teden gonil tehniko in zopet tehniko, pa ga je Repič tudi skoro nagnal. Včasih se čudim, da smo vsi tukaj. Delamo, trudimo se, naši cilji se odmikajo vedno bolj.»

«Včasih se mi je zdelo lahko, osvojiti muziko, instrument, kakor sta ga nekdanj Chopin, Liszt. Zdelo se mi je: na konservatorij pojdem, študiram, pa bom mojster, enak njima. Se ti ne zdi? Še rokodelskega dela ne izvršimo, kaj bi drugo.»

«Včasih bi človek lahko zastal.»

«Bi, če bi ga ne držalo ono, kar ga je privedlo sem. Sam Bog vedi, kaj je to.»

«Pojdi z menoj v kavarno. France in Tone sta gotovo tam.»

Molče sta zavila krog ogla. Janeza je nekoliko zanašalo in ko sta ga France in Tone zagledala, sta se drug drugemu veselo posmejala. Opazila sta njegov izgubljeni izraz na obrazu in mislila, da prihaja od vina — in da se bosta danes zabavala z njim, ki bo vsako besedo sprejel in zagovarjal z največjo resnobo. A ko sta ugledala Ano, sta se začudeno ozrla k nji. Mraz ji je bilo. Obraz je bil modrikast, ustnice brezbarvne, oči so se ji motno svetile. Neprijetno ju je spreletelo oba. Naenkrat se jima je zdel Janezov obraz povsem trezen, čitala sta na njem vse ono, kar sta sama preganjala iz svojih misli. Prvi je spregovoril France.

«Prav za prav smo čudni ljudje, mi muzikanti. Včasih se mi zdi, če gledam druge poštene ljudi, da živimo na luni. — Kakšen program imaš, Ana?»

«Zakaj vprašuješ, ko vendar veš, kako je z njim. Zdi se mi, bolj ko se seznanjam z vsem, kakor bi stala sredi polja ob začetku ceste, ki vodi naravnost, naravnost v oblake in se v njih izgubi. Bacha študiram sedaj.»

«Bach. Vse se razmakne, nobene meje ni, v brezbrežnost se izgublja vrste tonov, ki se pogovarjajo med seboj. Kličejo se, spajajo, pogovarjajo, odbijajo zopet in zopet. Njegov ton je čist, jasen, zamaknjen v svojo lastno lepoto, zatopljen v svoje kristalno bistvo. Skoro strašno je včasih za človeka, lahko bi se izgubil na teh potih.»

«Janez, tako govoriš, kot bi se ne bil napil vina, ampak muzike.»

«France, ne norčuj se iz samega sebe, čeprav o Janezu govoriš. Saj veš, kako je. Če bi pričel govoriti ti, kako bi bilo?»

«Se spomniš pesmi, ki nam jo je stari Košir vtepal v glavo. Ah, stari Košir. Še vesta, kako je hodil z rokami, prekrižanimi na hrbtu,

po razredu gor in dol kakor nihalo in govoril: Pojte krave past, smrkavci, saj niste za drugo rabo. V glavah imate slamo namesto možgan. Vi, Tršan, se smejete, gotovo ste dobro pripravljeni. Povējte mi pesem o ‚Rajski ptici‘. Ne znate? Prav, prav, kar sedite. Ne bi si bil mislil, paglavec, kakršen sem bil, da se bom ravno te pesmi spominjal vedno in vedno znova:»

«Takrat se nam je čudno zdelo; kaj, kratek hip je poslušal, pa ni vedel, da so minula cela leta.»

«Muzika je, in samo ta, ki vodi človeka v neskončnost. Pot je, ki veže človeka z onimi skrivnostmi, ki bi jih z besedo nikdar ne mogel označiti. Trepetanje. Ena sama misel trepeče, eno samo doživetje — neprestano, ali nikdar ponavljano. Vedno je novo, vsak hip obžarjeno od novih svetlobnih utripov, vsak hip obdano od nove radosti, od nove tegobe. Vidite, to je muzika. Večno spreminjanje je nje osnovno bistvo. — Misliš na Boga. Kdo je, ki bi nanj ne mislil, če mu stokrat pravi drugače? Če pa dobro premislimo, nikdar ne mislimo nanj tako, da bi bilo enako prej in slej. — Zdaj se zamislim vanj, recimo. Zaprem oči. Kako mi je? Slišim motiv. Čisto jasno. Zopet. Je že ves drug. Zdaj je vesel. Žalosten. Sedaj ponosen. Na kolena je padel pred njim. Zopet se dviga, uporen je, kljubuje, ustavlja se. Tih je postal. Vdan. Milosti prosi. Ne, ne. Zopet se dviga. Veruje v sebe. Pada. Vdaja se in obupuje. Za vero prosi, za svoje življenje.»

«Molči, Janez, prosim te, molči!»

«Strah te je, na očeh ti vidim. Fej, kakšen plašljivec si. Veš, česa se bojiš, Tone? Muzike se bojiš, muzike. Ha, ha, le boj se je, boj. Zaljubljen si vanjo, usodno zaljubljen tudi ti in za ta greh se boš pokoril. Pokoril se boš, Tone, kakor jaz; tudi ti se boš, France, in ti — Ana. Odmika se nam. Blizu smo ji. Pa se zopet odmakne. Vemo, da je čudežna, bežimo za njo, vedno le za njo. Pa ne vemo, da je nje zagonetno bistvo za nas strup. Strup za nas, ki ga ljubimo blazno. Veste, kaj je blazno? Če bi nas poznal fistile psihiater, tamle pri sosedni mizi, bi nas imel zrele za svoj odlični zavod. In tamle onile advokat — kaj, misliš, bi dejal k našim mislim? Štirje fantasti, štirje norci, ki Bogu čas krađejo.

Res je tako. Začarani smo, začarani z najsilnejšo čarovnijo sveta. Zato se nam vedno znova dogaja, da se prepričamo o tem, da je ves svet okrog nas top in zaspan. Oni pa mislijo prav tako o nas. Čedne stori je, kako mislite?»

«Četudi bi bilo stokrat res. Dejstvo je le, da ne bi hotela živeti, če bi vedela, da je umrla lepota, navdušenje zanjo. Sedem za klavir, igram si in začutim prostranost, svobodo. Nobene vezi ni v meni, ne krog mene. Čujte: tretji stavek sonate. Beethoven. To je silen za-

govarjalec sveta. Objel ga je vsega s svojimi rokami. V tiho pobožnost jutra narahlo zveni titanska bol človeštva. V divjo razigranost srca pozvanja mehak zvok odrešenja duše. Ah. Največja izpoved zame.»

«Ti, Ana, saj sem ti povedal, in France in Tone in jaz, — vsi smo izobčeni. Zapomnite si to.»

B A J T A

F R A N C O N I Č

V zelenem objemu hmeljskih vrtov
bela vas ko pisan prt.

Bajta čemerna na koncu vasi
kaže vrtovom svoj hrbet razdrt.

Pred bajto postanem. V linah ječi,
nad vrati samuje rjavi bog.

V prahu za bajto starikav glas
plane iz kupa sirotnih otrok.

Vzdrhtim. In glas se gubi, beži
proseč in tanek čez vse polje.
In pesem polnagih težakov na njem
ko bajta se sključi in v njem zamre.

N O Č I Z P R A Š E V A N J A

V I N K O K O Š A K

Danes vso noč nisem zaspal,
venomer sem izpraševal:
kako je s teboj, brat moj,
si li prisluhnil zemlje rodne ječanju
ali udal si se brezplodnemu spanju
in njegovih sanj omami
in pozabil, kako je z nami?

Težko so ure polnočne polzele,
pele in bile na moje srce.

In ko je prvi žarek skozi okno zasijal,
sem pogledal v `zrcalu svoj obraz
in se nisem spoznal.

In vendar te srepe oči,
ta v boli okameneli obraz sem jaz.